

KÜLTÜR SORUNU

Dr. Mimar M. SİNAN GENİM

1945'de İstanbul'da doğdu. DGSA Mimarlık Yüksek Okulunu 1969'da bitirdi. Restorasyon Uzmanı Yüksek Mimar olarak Devlet Mimarlık Mühendislik Akademisi'nden mezun oldu.

"İstanbul'un İskanı" konulu tezi ile İÜ Edebiyat Fakültesinde Doktorasını verdi.

TBMM Dolmabahçe ve Beylerbeyi saraylarında Mimar olarak çalıştı. Topkapı Sarayı, Aya İrini gibi yapılarda araştırma ve mimarlık yaptı. 30 yıllık mesleki çalışmalarında, restorasyon ağırlıklı çalışmaların yanı sıra birçok yeni yapı projesinde de çalıştı.

Pek çok sergi düzenlemesi yaptı. Yayımlanmış makalelerinin yanı sıra TV ve radyo konuşmaları da vardır. 1984 yılında Ulusal Mimarlık Ödülleri Koruma Ödülüne layık görüldü. 1970 yılından günümüze sırası ile DGSA Mimarlık Yüksek Okulu,

İ. Ü. Edebiyat Fakültesi ve MSÜ Mimarlık Fakültelerinde Öğretim Görevlisi olarak bulundu.

Taç Vakfı, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, Sisav ve Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfının Kurucu Üyesidir. 1989-94 Beşiktaş Belediyesi Meclis Üyesi, 1994-99 Beşiktaş ve İstanbul Büyükşehir Belediye Meclis Üyeliği yaptı. Halen serbest Mimarlık faaliyetlerinin yanı sıra, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fak. Öğretim Görevlisi, Taç Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı, Beşiktaş Belediye Meclisi Başkanı olarak çalışmalarına devam etmektedir.

1756'da Venedikte basılan Slav şarkıları adlı kitabın yazarı Andrija Kacic-Miosic kitabında, " Bu şarkıları herkes beğenmeyebilir; çünkü hepsi birbirine benzer, hepsinde aynı sözler vardır: kahraman, şövalye, atlı, kürek mahkumu, yılan, ejderha, kurt, arslan, şahin yuvası ve kılıç, pala, mızrak, Kraljevic, Kobilic, Zdrinovic, boyunluk, madalyon, kararname, uçurulan kelleler, kaçırılan esirler vb. Onları beğenenler o şarkıları söylesin, beğenmeyenler uysun."¹ diyor. Ne yazık ki çok uzun bir süredir uyuduk. Beğenmediğimizden değil, anlamadığımızdan, anlayamadığımızımızdan uyuduk. Uyku birşeyle ilgilenmeyenlerin, yapacak birşeyleri olmayanların sığınağıdır. Uyuruz veya uyurgezer oluruz. Çevremizde gelişen olaylar, insanlığın ilerlemesi, çağın gerekleri bizi ilgilendirmez. İlgimiz ve alakamız kaybolur, içe dönük bir yaşantı bizi sarar sarmalar. Evrensel reketin dışında, kendi dünyamızda yaşarız, günlük olaylar, kısır çekişmeler, dedikodu yaşantımızı sınırlar. Geçmişe bağlılık duygusu, gelecek yaratma kaygısı yok olur. Geçmiş ve geleceği düşünmeden günler sıradanlık içinde geçer, hayat biter.

Toplumların varoluşlarının ve güven içinde yaşamalarının vazgeçilmez bir noktası geçmişleridir. Sağlam kurulmuş, yalnızca efsane ve hikayelerle değil, elle tutulur, gözle görülür birikimlerle oluşmuş bir geçmiş insanlara ve toplumlara gelecekleri için güven verir, onları başarı için diri tutar. Yaklaşık ikiyüz yıl öncesinden başlayarak batı toplumları kendileri için köklü bir geçmiş yaratma kaygısı ile hareket ederek Rönesans öncesi tarihlerini ve kültürlerini Klasik Yunan ve Roma Medeniyeti'ne (hatta bir ölçüde Mısır Uygurluğu'na) bağlamaya çalışmışlardır. 1788'de Paris'te yayımlanan Fransız Rahip Jean Jacques Barthelemy'in "Voyage du jeune Anacharsis en Grece..." adlı kitabı Avrupa'yı Antik Yunan duyarlılığı ve yaşam tarzı hakkında eğiten ilk eser olarak kabul edilir².

Uzun ve kültür ile oluşan bir geçmiş kaygısı tüm dünyada gelişirken, bizim toplumumuz yaklaşık ikiyüz yıldır geçmiş ile bağlarını koparmaya, binyıllar boyu oluşan kültürü ile ilgisini kesmeye çalışmıştır. Örneğin, II. Mahmud Dönemindeki reformlar sonucu Lonca Teşkilatı'nın ortadan kalkması, kendi kendimizi denetleme, esnaf terbiyesi ve yapılan işin kalitesinde önemli çöküşler meydana gelmesine yol açmıştır. İç denetim mekanizmasının ortadan kalkması bundan böyle yapılan işlerin "kullanmak için yapmak yerine- yapmış olmak için yapmak" anlayışına dönüşmesine yol açmıştır. Sevgili dostum Prof. Dr. Önder Küçükerman bir bayrak direğinin doğru dürüst yapılması ve dikilmesi için üç kuşağın bilgi birikimi ve gücü gerekir der ki, ülkemizin çarpık-çurpuk bayrak direklerine baktıkça hep onu anarım.

Biz kaldırımlarımızı yapmak için yaparız, özürülü iniş-çıkışları yapmış olmak için yapılır, yaya geçitleri yapmış olmak için çizilir, ağaçlar dikmiş olmak için dikilir. Pekçok kamu yapısı, etrafımızı saran sayısız inşaat hep yapmış olmak için yapılmıştır. Geriye dönüp eleştirel bir gözle bakarsanız ülkemizde yapılan pekçok şey yapmış olmak için yapılır. Kullanmak için değil, o yüzden de baştan savma özensiz, kişiye çıkar sağlamaktan öte herhangi bir değeri olmayan pekçok şey ülkemiz kaynakları

Piyerloti Tepesi'nden

Eyüpsultan ve Haliç, 1996.

Fotoğraf: İbrahim Aydın,

Belediye arşivinden

¹ Andrija Kacic-Miosic
The Pleasant Conversation of the Slavic People, Venedik, 1756

² Bocage, Barbie du
Recueil de Cartes Geographiques, Plans, Vues et Medailles de l'Ancienne Grece, Relatifs au Voyage du Jeune Anacharsis; precedede d'une analyse critique des cartes. Paris, 1790

3 Jason Goodwin
Ufukların Efendisi Osmanlılar,
İstanbul 1999, s. X

4 Philip Mansel Konstantinopolis Dünyanın arzuladığı şehir 1453-1924, İstanbul, 1996, s.1

* Havaşının hoşluğu ve temizliği dikkate alınmadan kurulan şehirler, çoğunlukla, hastalıklıdır. Bunlardan biri, Batıda fena havaşısıyla tanınmış olup, Kuzey Afrika'nın Cerid bölgesinde kurulmuş olan Kabis şehridir. O şehrin asil abalisinden ve hariçten gelenlerden pek az kimse, şehrin kötü havaşısı sebebiyle salgın veren sıtmadan kurtulabilmiştir. Söylediklerine göre önceleri bu şehir hastalıklı değilmiş, bu hastalık şehir yapıldıktan sonra türemiş. El-Bekri bu hastalığın türemesini şöyle tasvir ediyor: "Bir kazı sırasında kurşunla mühürlenmiş bir bakır kap bulundu. Mübrü kırılarak açıldıktan sonra kaptan bir duman çıktı ve havaya doğru yükseldi. Dumanın arkası kesildi. İşte bu duman şehirde sıtma hastalıklarının başlangıcını teşkil etti." El-Bekri bu sözleriyle, kabın tılsımlanmış olduğuna ve mübrü bozmakla tılsımı bozduklarını ve bunun sonucu havaşın kötüleştiğini ve sıtma hastalığın bundan sonra başlamış olduğunu işaret ediyor.....

insafsızca harcanarak, yapmış olmak için yapılmıştır.

Kullanmak için yapılan şeylerin hemen hepsinin köklü bir kültüre, bilgi birikimine dayanması, iyiyi, güzeli özendirme gerekir. Halbuki genel olarak bizim "Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmak" gibi kötü bir alışkanlığımız vardır. Bakın bu kötü alışkanlık bize ne maloluyor.

İngilizce orijinal baskısı 1998'de yapılan ve bizim bir insanımız tarafından yazılsa ırkçılıkla suçlanacak bir kitap olan Jason Goodwin'e ait "Ufukların Efendisi Osmanlılar" adlı kitabın önsöz bölümünde; "... Bu kitap, mevcut olmayan bir halk hakkındadır. 'Osmanlı' sözcüğü bir yer tanımlamaz. Günümüzde Osmanlıca konuşan yoktur. Sadece bir kaç profesör onların şiirini anlar. 1964'de Sofya'da yapılan bir şiir sempozyumunda, bazı kişiler klasik Osmanlı şiirini tanıtmalarını istediklerinde, bir Türk şair ters bir şekilde, "Bizim klasiğimiz yoktur" diye yanıt vermişti. diyor³.

İşte sonuç, bilgi sahibi olmadan geleceği düşünmeden "şecaat arzederken merdi kıpti, sirkatin söyler" kabilinden bir laf. Otuzdört yıl sonra karşımıza bize ait bir kültürün reddi olarak çıkıyor. İngiliz toplumunun Mısır, Klasik Yunan ve Roma toplumu ile ne alakası var. Ne dil birliği, ne ırk birliği, ne coğrafi bölge ... ama kültürel geçmiş için gereği var. Ve bu toplumlar bu kültürlerle köklü bir geçmiş malik olma kaygısı ile sahip çıkıyorlar.

Bu ve benzeri açıklamaları okudukça Anadolu'da söylenen bir atasözü aklıma gelir. "Ne deyip ağlamalı, ölü bizim olmayınca?" Cuma günü açılış konuşmaları sırasında Belediye Başkanı Sayın Ahmet Genç, 1994 seçimleri sonrası göreve başladığı dönemde Eyüp Mezarlıkları'nın dozerle tahrip edilen görüntüleri karşısında ağladığını anlatınca... Demek ki ölü bizim, oldukça geçte olsa toplumumuzun şimdilik küçük bir kısmının duygularını aksettirise

de farkına vardık ki tahrip ettiğimiz, yok farz edip reddettiğimiz, bu kültür bizim. Osmanlı Kültürü için bir gerçek olan bu tesbitin yanısıra ne yazık ki bu topraklarda varolan ve bizim toplumumuzun köklerini teşkil eden diğer kültürler için daha da aymazlık içindeyiz. Selçuklular, Likyalılar, İonyalılar, Lidyalılar, Frikyalılar, Hittitler, Urartular, vs., için kim ağlayacak? Ya da bir dönem insanlığın yüzakı olan bu topraklardaki Roma Uygarlığı için kim gözyaşı dökülecek?

"Roma İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis'tir.... Dolayısıyla, siz Romalılar'ın meşru imparatorusunuz... Ve kim ki Romalılar'ın imparatorudur ve öyle kalır, o aynı zamanda bütün dünyanın imparatorudur⁴."

1466 yılında Georgios Trapezuntios Fatih Sultan Mehmed'e böyle hitap eder, acaba bugün ülkemizde kaç kişi bunun farkındadır. Bir dönem Roma İmparatorluğunun meşru varisi olduğumuzu kim hatırlıyor?

Amerikan kültüründe çokça söylenen bir söz var. "Gerçek bizi özgürlüğe götürür"

Bu kez, herhangi bir tespit, herhangi bir değerlendirme yerine, uzun süredir görmezden geldiğimiz, yeteri kadar çalışıp bilgi birikimi sağlayamadığımız için, görmezden gelmeye kalktığımız, bu nedenle de doğru fikir sahibi olamadığımız bazı gerçekleri dile getirmeye çalıştım. Gerek uhrevi, gerekse dünyevi bilgilerimiz yetersizdir. Toplumumuzun büyük bir çoğunluğu efsane ve hikayeleri, gerçeklere tercih etmektedir. Hem kendi kültüründen, hem de başka kültürlerden habersizdir. Geçmişten ders almak, gelecek için bilgi birikimi sağlamak için araştırmak yerine, anlamsız değerlendirmelerle seyretmeyi tercih ederiz.

İbn Haldun Mukaddime adlı eserinde; bir şehir bina edilirken göz önünde tutulması gereken şartlar adlı bölümde bir anısını anlatır ve şöyle der. (*) Bu hikayeler avami hikayelerden ve ava-

mın esassız ve zayıf olan düşüncelerinden ibarettir. El-Bekri ilim alanında aydın bir basiret ve görüş sahibi olmadığı için bu hikayeyi bir tarafa atmamış ve bir hurafeden ibaret olduğunu düşünmeden işittiği gibi nakletmiştir.⁵

Görüldüğü gibi gerçekten aydın ve basiret sahibi insanlar hurafelere inanmazlar, onun neden ve niçin olduğu konusunda bilgi toplarlar ve Allah'ın bize bahsettiği akıl ile sonuca ulaşırlar. Hurafe ve efsaneler avami ve esassız zayıf düşüncelerdir ve kimseye faydaları yoktur. Ancak, ne yazık ki aradan 600 yıldan fazla bir zaman geçmesine rağmen hala, avami hikayeler ve hurafeler toplumumuzun gündemini yoğun bir şekilde işgal etmeye devam ediyor ve dünyayı algılamamızı zorlaştırıyor. Artık, aydın ve gerçekten ileri görüşlü insan sayımızı artırmak için çaba sarfetmeliyiz. Toplumca gerçeği arama arzumuzu arttırmalıyız, yukarıda da belirttiğim gibi özgürlük, gerçeği bulma arzusu ile paralellik taşır. Gerçeğe ne kadar yaklaşırsak, o oranda özgür oluruz.

İbn Haldun aynı eserinde Harun Reşit ile çağının önemli bir aydını olan Yahya bin Halid arasında geçen bir diyaloga yer verir. Geçmişte kalan bazı yapıları yıktırma isteyen ve bunun için zorlanan Harun Reşit'e karşı çıkan Yahya bin Halid "Biz eski çağlardan kalan büyük yapıları, devletlerin yıkılmaktan aciz olduklarını görüyoruz. Halbuki yıkmak yeni baştan yapmaktan çok kolaydır. Çünkü, yıkmak, yokluktan ibaret olan aslına dönmekten ibarettir. Yapmak ise, bunun tersine olarak, yok olan nesneyi var etmektir. Yıkmak kolay olduğu halde bir yapıyı yıkmaktan aciz olduğumuzu gördüğümüzde, bunu yapanın son derece kudretli olduğunu ve bu yapıların yalnız bir devletin eseri olmadığını anlıyoruz." der. Bu açıklamaya kızan Halife Yahya bin Halid'i hapse atar. Ancak, tüm çabalarına karşın bazı yapıları yıkmakta zorlanır ve tekrar sorar. Cevap çok ders alınacak niteliktedir. "Ey mümin-

lerin emiri! yıktırma, eskisi gibi, bulunduğu halinde bırak ki, bu eserleri görenlerin, senin atalarının, bu gibi muhteşem abideleri yapan kavmin elinden devletlerini çekip almak kudretinde olduğunu görsünler⁶". Çağlara seslenen muhteşem bir cevap.

Hemen hemen elli yıl sonra İstanbul'u feth eden Fatih Sultan Mehmed günümüze göre çok dahi bilinçlidir ve Fatih Camii Vakfiyesi'ne yazdığı girişte; "Hakiki sanat muhteşem bir şehir vücuda getirmek ve halkının kalbini sadetle doldurmaktır" der. Sonra bu bilinçle yüz yıl içinde tüm dünyanın hayran olduğu bir şehir yaratılır, XVI. yüzyılın muhteşem İstanbul'u. P. Gillius'a "Dünyada bütün şehirler ölüme mahkumdur, fakat İstanbul, insanlar var oldukça yaşayacaktır" dedirten bir şehir.

Geçmiş kültürleri ile bağlarını kopa

Eyüp, 1994.

Belediye arşivinden

⁵ İbn Haldun Mukaddime II, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1994, s. 235.

⁶ ay. es. s. 232